

Mladen Plovanić

IVO MARINKOVIĆ U VINODOLU 1941. GODINE

Između mnogih herijskih likova, koji su samoprijegorno ugrađivali sebe i svoje djelovanje u revolucionarni preobražaj naše zemlje, vidno će mjesto zauzimati i Ivo Marinković. Naša je namjera da se u ovom kraćem prikazu njegova djelovanja, 1941. godine u Vinodolu, podsjetimo i na njega, ali — naročito — na njegov ne mali doprinos uspjesima što su ih postigli Vinodolci, uključujući se već tada masovno u narodnooslobodilačku borbu.



Ivo Marinković

Rođen je 1905. godine u Sutivanu na otoku Braču, gdje je završio i osnovno obrazovanje. Gimnaziju je pohađao u Splitu i završio ju 1924. godine. Zatim je studirao u Zagrebu i 1941. godine diplomirao na Filozofskom fakultetu, a time stekao i zvanje profesora. Već je u to doba bio poznat kao napre-

dan intelektualac, koji djeluje svuda kuda se kreće, pa je takvo (komunističko) opredjeljenje bilo razlog da su ga jugoslavenske vlasti slale na službovanje u razna mjesta, za koja su vjerovala da Marinković neće u njima moći politički djelovati. Ti bezuspješni pokušaji tadašnjih vlasti nisu ga spriječili u djelovanju, pa je već 1932. (vjerojatno) postao kandidat, a 1934. (najvjerojatnije) i član KPJ. Tako se, kao 19-godišnji omladinac uključio u organiziranu djelatnost radničke avangarde u Jugoslaviji.

U kasnijem doratnom razdoblju djelovao je kao komunist u Koprivnici, gdje je bio zaposlen kao profesor, pa je zbog toga bio i uhapšen te suđen. Pušten je iz zatvora (robije) u travnju 1938. godine, nakon čega se privremeno nastanio u rodnom Sutivanu, ali se već idućeg mjeseca zaposlio u Karlovcu i tu živio, legalno i ilegalno, sve do jeseni 1941. godine. Iste (1938) godine ga je CK KP Hrvatske zadužio da pripremi osnivanje rukovodstva KPH za okrug Karlovac, kao i pojedina kotarska rukovodstva. Osnivačka je konferencija KPH za karlovački okrug održana 1. kolovoza 1940. godine i na njoj je Marinković biran za sekretara novoizabranog OK KPH Karlovca, a ujedno i za delegata za Prvu konferenciju KPH (održana je 25. kolovoza), u toku koje je biran za člana CK KP Hrvatske i delegata za predstojeću V zemaljsku konferenciju KPJ. Na dužnosti sekretara OK dočekao je i travanjki rat 1941. godine, kada je bio mobiliziran u jugoslavensku vojsku (u Sinj), odakle se, po njenom raspadu, vratio u Karlovac. Odmah se uključio u djelovanje karlovačkih komunista, predvodeći ih u pripremama za oružanu, antifašističku, oslobodilačku, odnosno revolucionarnu borbu.

Već u svibnju 1941. godine u Karlovac je došao Josip Kraš, kao delegat CK KP Hrvatske, s tim da rukovodi pripremama za pokretanje oružane borbe na širem predjelu srednje i zapadne Hrvatske. Živio je ilegalno, a zbog navedenih zadataka morao je i Marinković preći u ilegalni način života.

Prema uputama CK KP Hrvatske, osnovan je u Karlovcu, sredinom lipnja, Vojni komitet, čiji je glavni zadatak bio — pripremanje pokretanja narodnog ustanka na području Korduna, dijela Banije i u Gorskom kotaru. Na čelu tog Komiteta bio je J. Kraš, a njegov je član bio i Ivo Marinković, zatim Bartol Petrović, rodом iz Grižana (Vinodol), tada zaposlen u Karlovcu, te Većeslav Holjevac. Tada započinje i Marinkovićevo djelovanje na području Gorskog kotara i u Hrvatskom primorju, točnije — u Vinodolu. Budući da je ovaj Vojni komitet sredinom srpnja prerastao u Operativno rukovodstvo OK KPH Karlovac (OR OK KPH), u čijoj je nadležnosti bilo i vojnooperativno djelovanje partizanskih odreda na području Korduna, Gorskog kotara i Hrvatskog primorja, Marinković je tada, u svojstvu člana ovog rukovodstva, na čijem je čelu bio J. Kraš, bio zadužen i za područje Gorskog kotara i Hrvatskog primorja.¹

Prema tome, Ivo Marinković se pojavljuje u ljeti 1941. godine u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju (Vinodolu) kao član CK KP Hrvatske, te kao član OR OK KPH Karlovac.

Nije nam namjera da se u ovom kraćem prikazu šire osvrćemo na njegovo revolucionarnu djelatnost u drugoj polovici 1941. godine, u kom je razdoblju dolazio i u Vinodol, tj. u vinodolske partizanske jedinice (bribirsku i ledeničku), iako će i to pitanje trebati temeljitije istražiti, naročito zbog toga što se — u nedostatku izvornih podataka prvog reda — podaci iz raspoložive povijesne građe prilično razilaze i nepodudarni su kako u datiranju vremena nekih njegovih boravaka u Vinodolu, tako i u opisu sadržaja zada-

taka koje je izvršavao.² S obzirom na to da je u pitanju djelovanje istaknuta partijskog rukovodioca, koji je dolazio u Vinodol s razrađenim (više ili manje) stajalištima rukovodstva KPJ-KPH o tada aktualnim zadacima komunističara, razumljivo je da je datiranje njegovih dolazaka izuzetno važno. Naime, u to je vrijeme CK KP Hrvatske i CK KP Jugoslavije razrađivao taktiku i strategiju NOB-a odnosno revolucionarne borbe, pa su se i upute za djelovanje komunista neprestano proširivale i nadopunjavale (iako se njihov osnovni pravac, odnosno smisao, nije bitno mijenjao), a uz to je trebalo pomoći komunistima i u savladavanju različitih poteškoća, slabosti, nesnalaženja, zastranjivanja i sl. Ta su pitanja najbolje i najuspješnije rješavana putem neposrednih dodira s komunistima ili njihovim rukovodstvima, a to su i Josip Kraš i Ivo Marinković imali u vidu već od početka NOB-a. Upravo je takav metod rukovođenja bio u to vrijeme, sasvim očito, najprihvatljiviji i s najviše izgleda na uspjeh, pa su i Kraš i Marinković težili da ga neprestano primjenjuju i usavršavaju. Zbog toga je i shvatljivo da Ivo Marinković obilazi i vinodolske partizanske jedinice (najprije brijunsku, a po osnivanju i ledeničku) i neke organizacije KPH (u Crikvenici i Selcima), te da pritom raspravlja zajedničke probleme i sa članovima OK KPH za Hrvatsko primorje i delegatom CK KPH za taj kraj, koji su živjeli i djelovali u okupiranim vinodolskim naseljima.

Marinkovićeva tadašnja dolaženja u Vinodol (srpanj?, kolovoz) valja povezati i sa činjenicom što je Bartol Petrović bio član OK odnosno OR OK KPH Karlovac. Petroviću su, kao Vinodolcu, bila poznatija zbivanja u ovom kraju, to više što je prethodno već bio uspostavio posrednu vezu s vinodolskim komunistima putem Stjepana Brožićevića, komuniste iz Bribira, tada načelnika brijunske općine. Dogovorili su se da će se buduća veza održavati putem partijskog »punkta« u selačkoj općini, gdje su bili zaposleni selački komunisti Vjekoslav Lončarić i Ludvig Hreljac. Utoliko smatramo i vjerojatnim i mogućim dolazak Marinkovića u Selca već u kolovozu 1941. godine, i to upravo na partijski »punkt« u selačkoj općini.

Budući da nismo u mogućnosti utvrditi točan ili približno točan datum boravka I. Marinkovića u Vinodolu u srpnju (eventualno) ili u kolovozu (vjerojatno), ne možemo pobliže razmotriti ni konkretan sadržaj njegova partijskog djelovanja. Očito je da se svodio na tada aktualna pitanja partijske djelatnosti, koje je Mate Kršul, tada član selačke partijske organizacije, ovako opisao:

»Ivo je dolazio zbog organizacije i razvijanja partizanskog pokreta, jer je bio zadužen za vojna pitanja. Međutim, nije se ograničavao samo na vojna pitanja, nego je, kao iskusan partijski radnik, djelovao i u vezi sa svim ostalim pitanjima što su tada bila aktualna, kao i učvršćenje i proširenje partijske organizacije, objašnjavajući liniju NOB-a, organa NOF-a i drugo.³

Iz sačuvanih se Marinkovićevih izvještaja vidi da je bio na području Vinodola u rujnu (zajedno s Veljko Kovačevićem) i zadnjih dana studenog 1941. godine. U rujnu je obilazio većinu primorskih i goranskih partizanskih jedinica, pa tako i vinodolsku (bila je tada na Viševici) u kojoj je bio 10. i 11. rujna (tada se pokušao sastati s Andrijom Hebrangom, koji je boravio u Novom) te od uključivo 23. do 25. rujna. Kretao se zajedno s Veljkom Ko-

vačevićem, pripremajući osnivanje zajedničke partizanske teritorijalne primorsko-goranske komande. (Ta je komanda osnovana oko 10. listopada, i njen je komandant bio Veljko Kovačević, politički komesar Ivo Vejvoda, a operativni oficir Toma Strizić.)⁴ U to je vrijeme poduzimao CK KP Hrvatske vrlo konkretne mjere u vezi s poticanjem i intenziviranjem vojnog (vojnooperativnog) djelovanja i primorskih odnosno goranskih partizanskih jedinica, kao i njihovim daljnim vojnoorganizacijskim (vojnoformacijskim) razvijanjem i jačanjem. (U okviru tog zadatka osnovana je i spomenuta teritorijalna partizanska komanda.) Istodobno je, zbog proširivanja i jačanja partijskih organizacija u cijelom Primorju uslijedilo i reorganiziranje OK KP Hrvatske za Hrvatsko primorje i premještanje njegova sjedišta iz Sušaka u Vinodol. Na tom je partijsko-organizacijskom zadatku djelovao Andrija Hebrang, uz neposrednu pomoć Josipa Đerđe i Mate Kršula, pa je tako novi OK osnovan oko 7. rujna u Crikvenici.⁵ Te su dvije akcije CK KPH bile, očito, usklađene, i u njihovom je rješavanju bio Ivo Marinković najneposrednije uključen.

Složenost mnogih objektivnih i subjektivnih okolnosti u kojima je pokretan NOB i u Vinodolu bio je razlog da su se i u partizanskoj jedinici (na Viševici) ispoljile stanovite slabosti ili nesnalaženja, pa je pomoć Ive Marinkovića u njihovu preovlađivanju bila vrlo značajna. I Ivo Marinković i Veljko Kovačević usmjeravali su rukovodstvo te jedinice na intenziviranje vojnooperativnog djelovanja, a pored toga su znatno pridonijeli boljem shvaćanju osnovnih značajki platforme pokrenute NOB, budući da je i ovdje bila prisutna pojava naročito tzv. »lijevog zastranjivanja«.⁶ Upravo je pred Ivom Marinkovićem položila 24. rujna »zakletvu« i partizanska jedinica na Viševici, pa je Marinković održao tom prilikom kraći govor, naglasivši zadatke i ciljeve NOB, a — naročito — potrebu veće vojnooperativne djelatnosti.⁷

Iz Viševice su Marinković i Kovačević krenuli preko Bribira u Selca, gdje su razgovarali sa sekretarom OK Matom Kršulom, a drugi dan su otišli u Crikvenicu, gdje su razgovarali i s Viktorom Bubnjem, članom OK KPH za Hrvatsko primorje. Tom su im prilikom pribavili selački komunisti (Vjeko Lončarić i Ludvig Hreljac) nove, falsificirane, dokumente za kretanje u okupiranim naseljima.⁸

Idući i posljednji put došao je Ivo Marinković u Vinodol oko 20. studenog 1941. godine, pa je tada boravio u Crikvenici, Selcima i Novom Vinodolskom, te u partizanskim jedinicama, bibrirskoj (u Kušcima), i ledeničkoj (na Ričičkom Bilu).⁹ Jedan od osnovnih njegovih zadataka je, prilikom ovog obilaska, bio: poticanje i organiziranje mobilizacije novih boraca u partizanske jedinice. U izvršavanju tog zadatka vinodolski su komunisti (naročito bibrirski i ledenički) postigli u toku prosinca vidne uspjehe, pa su i tadašnje dvije vinodolske partizanske jedinice narasle od oko 20 boraca (bibrirska) na oko 90, odnosno — od oko 10 boraca (ledenička) na oko 85. Kao i prije, Marinković je i ovom prilikom potaknuo i bibrirske i ledeničke partijsko-partizanske rukovodioce na potrebu pojačane vojnooperativne djelatnosti, koja je — zbog rješavanja drugih zadataka, a dijelom i objektivnih uzroka — bila donekle zapostavljena. Istodobno su ojačane i partijske organizacije (12 novih članova KPH), a osnovane su i dvije nove (u Grižanima i Donjem Zagonu).

O tom kao i ostalim aktualnim pitanjima Marinković je raspravljao i sa članovima OK (Viktorom Bubenjem, koji je tada bio u »ličko-fužinskoj« partizanskoj jedinici, te Matom Kršulom, koji je djelovao u naseljenim mjestima Vinodoma) kao i s Josip Đerđom. Odnosi Štaba PG NOPO i OK KPH za Hrvatsko primorje nisu tada bili zadovoljavajući, pa je Marinković, uočivši tu pojavu, djelovao i radi što bržeg i što uspješnijeg prevladavanja takva stanja.

Iz Vinodola je Marinković otišao u Drežnicu, gdje se zadržao nekoliko dana, a potom se vratio u Kordun, gdje je uskoro organizirao II konferenciju KPH za Okrug Karlovac.¹⁰

Marinković je odmah nakon te konferencije razdužen s dužnosti sekretara OK KPH Karlovac, budući da je, uz Vladimira Bakarića, postao član »biroa« CK KP Hrvatske. (Bilo je to krajem ožujka, nakon što su Talijani već bili uhapsili Radu Končara, a njegovo oslobođenje nije uspjelo i nakon što su ustaše uhapsili Andriju Hebranga. Oni su, zajedno s Vladom Popovićem, sačinjavali Operativno rukovodstvo CK KPH.) Tada je sjedište partijskog rukovodstva Hrvatske (kao i Glavnog štaba NOPO Hrvatske) bilo smješteno u Drežnici, pa je tamo došao i Ivo Marinković, tada u svojstvu člana tog partijskog rukovodstva.¹¹ Tih je dana (krajem ožujka) održan sastanak u Drežnici, kojem su prisustvovali navedeni članovi »biroa« CK KP Hrvatske (V. Popović, V. Bakarić i I. Marinković), komandant GŠ NOPO Hrvatske, Ivo Rukavina, i Mate Kršul, sekretar, te Josip Đerđa, član, OK KPH za Hrvatsko primorje. Opširno je raspravljeno stanje u Hrvatskom primorju, naročito u partijskim redovima i u redovima ostalih organizacija NOB-a, pa je dogovoreno da se pristupi osnivanju kotarskih komiteta KPH gdje ih još nije bilo (Crikvenica, Novi Vinodolski, Senj, Rab, Pag) kao i da OK KPH za Hrvatsko primorje preseli što prije svoje sjedište u planinski predio Vinodola.¹²

Bilo je to, vjerojatno, posljednje Marinkovićevo sudjelovanje u razmatranju primorske, pa, dakle, i vinodolske problematike. Uskoro je krenuo na nove partijske zadatke, jer je postao sekretar Povjerenstva CK KPH za Sjevernu Hrvatsku i Zagreb. Na tim su ga zadacima uhapsile ustaše u Zagrebu i poslije strijeljale.¹³ Posmrtno je proglašen za narodnog heroja.

Životni i revolucionarni put Ive Marinkovića tek treba znanstveno istražiti i obraditi. U tom će okviru biti objašnjena i njegova djelatnost u Vinodolu pa i njegov, svakako, vrlo značajan, doprinos svim onim revolucionarnim uspjesima koje su postigli Vinodolci 1941. godine. Oni koji su ga poznavali, a takvih ima i u Vinodolu, zadržali su ga u sjećanju zbog njegove skromnosti, jednostavnosti, bezrezervne odanosti revolucionarnim stremljenjima radnih slojeva, hrabrosti i umješnosti u rukovođenju i objašnjavanju zadataka i ciljeva našeg NOB-a. Bio je vjeran i odan sin svog naroda, svoje Komunističke partije, a kao takav je i poginuo.

BILJEŠKE

¹ Opisano prema djelu Đure Zatezala i Tomislava Majetića: »Profesor Ivo Marinković — monografija o revolucioneru«, izdanje Historijskog arhiva u Karlovcu (HAK), Karlovac 1975.

² O Marinkovićevu su boravku u Vinodolu pisali ili izjavljivali: Josip Đerđa, tada delegat CK KP Hrvatske za Hrvatsko primorje; Blaž Kalafatić, tada pripad-

nik vinodolske partizanske jedinice, a od listopada 1941. i sekretar organizacije KPH u njoj; Veljko Kovačević, tada komandant Primorsko-goranskog NOP odreda; Mate Kršul, od rujna 1941. godine sekretar OK KPH za Hrvatsko primorje; Vjekoslav Lončarić, sekretar organizacije KPH u Selcima; Bartol Petrović, član OK KPH i OR OK KPH Karlovac; Ivan Radetić Ferdo, sekretar organizacije KPH u Novom; Franka Strizić (supruga Tome Strizića); Ladislav Vivoda, član ledeničke organizacije KPH; Marija Vuković Dunja, član organizacije KPH u Novom. (Prepisi »zapisa« ili »kazivanja« u mom arhivu.) U svojim su djelima šire o njemu pisali: Vinko Antić, »Vinodolska Selca u borbi«, izdanje UBNOR-a Selca 1975, str. 534, 551—554, 564, 572—576 i 602; Andrija Tus, »Bribir u revolucionarnom pokretu i oslobodilačkom ratu« izdanje Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (IHRPH) u Zagrebu, Zagreb 1971, str. 128 i 132. Ako bi trebalo suditi po raspoloživoj povijesnoj građi, onda je Marinković bio u Vinodolu u toku druge polovice 1941. godine ukupno 4 puta. Potpuno pouzdano se zna da je bio 2 (dva) puta (u rujnu i krajem studenog), o čemu su sačuvani i njegovi osobni izvještaji. Vrlo je vjerojatno da je bio i u kolovozu, ali je teško utvrditi u kom dijelu tog mjeseca. Teško je prihvatiti pouzdan podatak da je bio i u srpnju, iako se ni to ne može potpuno isključiti.

³ Zabilješka Andrije Tusa u razgovoru s Matom Kršulom, pisana 24. srpnja 1975. godine, u mom arhivu.

⁴ O kadrovskom sastavu »Štaba« je odlučivao CK KP Hrvatske, a prijedlog je podnijelo OR OK KPH Karlovac. To znači da je u predlaganju Tome Strizića za operativnog oficira Štaba bilo prevladajuće mišljenje i ocjena Ive Marinkovića, koji je tada Strizića i osobno upoznao, a također i mišljenje Bartola Petrovića (poznavao je Strizića još iz razdoblja zajedničke revolucionarne djelatnosti u Vinodolu 1935—1937. godine) kao i Veljka Kovačevića.

⁵ Usp. Mladen Plovanić: »Osnivanje novog Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje u Crikvenici 1941. godine«, rad objavljen u Vinodolskom zborniku, sv. 1, 1977. godine.

⁶ Usp. Blaž Kalafatić: »Sjećanje«. IHRPH, fond MG-14-II-13. (»Sjećanje« je pisano 1951. godine).

⁷ Usp. A. Tus, n. dj., str. 131—132.

⁸ Usp. »Izvještaj Ive Marinkovića o kretanju u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju od 7. do 26 rujna 1941.« objavljen u Zborniku dokumenata NOR (ZDNOR), tom V, k. 1, d. 45, str. 140—142.

⁹ Prema sadržaju njegovih sačuvanih izvještaja iz Gorskog kotara je krenuo u Crikvenicu 20. studenog. Odatle je otišao u Selca i Novi Vinodolski (na razgovor s Matom Kršulom i Josipom Đerđom), zatim u ličko-fužinsku partizansku jedinicu, a oko 25. studenog u bribirsku, tada smještenu u Kušcima. Već 27. studenog je u ledeničkoj partizanskoj jedinici, a odatle je otišao u Drežnicu, kamo je stigao 30. studenog. (Usp. Izvještaj I. Marinkovića za CK KPH, pisan 20. studenog, prijepis u IHRPH, KP-186/32; isto od 15. prosinca, KP-266/4.)

¹⁰ Usp. Zbornik 4, »Dokumenti druge konferencije KPH za okrug Karlovac 1942«, izdanje HAK u Karlovcu 1972. godine. Konferencija je održana 14. ožujka 1942. godine u Velikoj Kladuši.

¹¹ U izvještaju kojeg je pisao Vlado Popović, 23. ožujka 1942. godine, za CK KP Jugoslavije je navedeno: »Profesor, ja i mrtvac činićemo biro« (Usp. Zbornik DNOR, tom V, k. 3, d. 118). »Profesor« je bio Ivo Marinković, a »mrtvac« Vladimir Bakarić. Sjedište »biroa« je bilo u Drežnici.

¹² Usp. ZDNOR, tom V, k. 4, d. br. 1, str. 8; također i »kazivanje Mate Kršula« b. 2.

¹³ Uhapšen je, vjerojatno, 19. veljače 1943. godine. Ne zna se kada je strijeljan, ali se zna da ustaškim istražiteljima nije u istrazi ništa rekao, čak ni — kako se zove. (Usp. »Prof. Ivo« ..., n. dj., str. 138—143.)